

Den store forfatningsdebat 1841-42

Af Søren Juelstorp

Allerede i midten af 1830'erne viste det dannede embedsborgerskabs version af liberalismen sig på den danske politiske scene. Mulighed for at træde frem i fuldt flor fik den dog først med de ændrede politiske forhold, som Christian VIII's overtagelse af tronen i december 1839 medførte. Cand.mag. Søren Juelstorp analyserer indlæggene i den langstrakte forfatningsdebat, som fandt sted 1841-42, idet han forsøger at afdække de forskellige politiske synspunkter, som fandtes i det danske samfund under den sene enevælde. Som et hovedresultat fremhæves den afgørende rolle, som den hegelianske historieopfattelse spillede i de liberale akademikers argumentation for politiske ændringer.

Indledning

I februar 1831 meddelte den danske regering, at den ville indføre en stænderforfatning. Det satte gang i en politiseringsproces, som fik en foreløbig kulmination ved tronskiftet i 1839.¹

Den 3. december 1839 klokken halv ni om morgenen døde Frederik VI, og på Amalienborg udråbtes Christian VIII som ny konge. Kongen meddelte straks sine ministre sit politiske program samt, at han agtede at udstede et åbent brev til offentligheden.

Den unge generation af liberale handlede hurtigt. Om aftenen den 3. december 1839 samledes »Det unge Danmark« på Hotel d'Angleterre for at diskutere et politisk handlingsprogram over for den ny konge. På d'Angleterre vedtog man – skønt med et lille flertal – at sende en deputation til kongen, der skulle opfordre ham til at hæve de på ytringsfriheden snærende bånd samt formulere den forventning til ham, at han indførte en fri forfatning. Flere af de tilstedeværende akademikere var dog skeptisk indstillede over for at sådant skridt. Således manede professor J.N. Madvig til besindighed og spurgte, hvor mange der havde kendskab til den

1. Vedrørende politiseringsprocessen i 1830'erne henviser jeg til min artikel »The Politicization of the General Public in Denmark during the 1830s«, *Scandinavian Journal of History*, 17, 1992, s. 125-44.

norske forfatning, som var forbillede for de unge liberale. Akademikerne var splittet i en radikal og en moderat gruppe, men de radikale, »Det unge Danmark«, sejrede. Om morgenen den 4. december 1839 samledes 250 underskrifter på en adresse til Christian VIII. Man vedtog samtidig at sende en femmands deputation til kongen, med Orla Lehmann i front.

Kongen modtog deputationen den 4. december 1839, og Orla Lehmann forelagde ham den vedtagne adresse. Idet kongen gik i dialog med de unge akademikere, var enevælden for alvor sat under debat og forfatningsspørgsmålet rejst.

Kongen svarede deputationen, at ingen mere end han erkendte almenåndens frugtbringende virkninger på statens forhold, men han tilføjede, at skulle udviklingen føre frem til det ønskede mål, måtte man støtte sig til erfaringens lærdom. Frederik VI havde åbnet folket adgang til at få sine ønsker forelagt kongen og derved gjort et mægtigt skridt fremad. Derved måtte man blive stående.²

I løbet af december 1839 indkom der fra hele landet talrige adresser til kongen, hvori ønsket om en fri forfatning kom til udtryk. *Fædrelandet* skrev den 16. december 1839, at Danmarks ønsker og forhåbninger vel alt længe ikke havde været nogen hemmelighed og hentydede hermed til ønsket om en fri forfatning. Bladet skrev, at det konstitutionelle monarki var den statsform, som mest svarede til den historisk begrundede udvikling. Feudalismen og absolutismen var tilbagelagte trin. Man brugte altså historien som argument for indførelsen af en konstitution og sammenlignede Danmark med de øvrige europæiske konstitutionelle stater.

De forhåbninger, man havde stillet til kongen, blev hurtigt afløst af skuffelse i den liberale lejr. I januar beskæftigede *Fædrelandet* sig med absolutisme og konstitutionelle former. Bladet mente, at absolutismen »i sin Tid« tjente til at sammenknytte det adsplittede »og til at forebygge, at Staten gik op i lutter Particulariteter«. Det var en hegeliansk inspireret historieopfattelse. Nu var absolutismen imidlertid en stopklods for den størst mulige udvikling og den sikreste velvære.³

Det er karakteristisk for artiklerne i *Fædrelandet*, at folkesuverænitetsideerne fra den store franske revolution ikke blev ført i marken. Argumenterne for en konstitution var hentet fra historien og fra »Tidens Udviklingspunkt«. Folket ville ikke længere behandles som umyndige børn

2. *Fædrelandet*, 7.12. 1839.

3. *Fædrelandet*, 9.1. 1840. Artiklen bærer overskriften »Hvori bestaae en fri Forfatnings Fortrin?«.

på grund af det udviklingstrin, det havde nået. Folket ville have del i den magt, som det følte sig moralsk berettiget til.

De selvbevidste akademikere, som i *Fædrelandet* plæderede for en konstitution, mente sig i pagt med tidens ånd og civilisationens udvikling. *Fædrelandet* var i sin egen selvforståelse talerør for den dannede offentlige mening, som ud fra en hegeliansk historieopfattelse, der så feudalisme og absolutisme som tilbagelagte trin i takt med verdensåndens udvikling, krævede en fri forfatning.

Vilkårene for en politisk debat var markant ændret med tronskiftet. Regeringen tillod, at den liberale presse satte enevælden under debat. Det havde været uhørt under Frederik VI, hvor publicisterne i mangfoldige tilfælde havde måtte pålægge sig selv en vis selvzensur.

Presset mod kongen fortsatte, da Roskilde stænder trådte sammen i midten af 1840. Fra østifterne indkom der petitioner til stænderne, som anmodede de deputerede om at henstille til kongen, at der blev bevilget fuldstændig skattebevillingsret for stænderne samt, at stænderinstitutionen i det hele udvikledes i retning af en fri statsform. Stænderne vedtog at indsende et andragende til kongen i anledning af de indkomne petitioner. Man anså det for godt gjort, at der forelå vidnesbyrd om et ønske i befolkningen om en friere udvikling af samfundsforholdene, og man anbefalede kongen at tage dette ønske op til overvejelse.

Viborg stænder mødtes efter afslutningen af sessionen i Roskilde. Også til Viborg indkom der talrige adresser, og stænderne fulgte Roskildes eksempel og vedtog at indsende et andragende til Christian VIII med ønske om en friere udvikling af de politiske institutioner.

Efter at stænderne havde drøftet forfatningsspørgsmålet fortsatte debatten i den københavnske borgerlige offentligheds regi. Således udspandt der sig i 1841-42 en langstrakt forfatningsdebat, der viste, at der fandtes flere forskellige politiske fløje i det danske samfund.

Ud fra en idehistorisk synsvinkel søger jeg i det følgende at trænge ned i de mange publicisters debatindlæg. På den måde vil jeg give et nuanceret billede af debattørernes politiske tankegods. Blandt andet prøver jeg at undersøge, hvilket fælleseuropæisk tankegods der havde sat sine spor hos de belæste akademiske aktører i forfatningsdebatten.

Diskussionen om den norske forfatning

I 1841 udgav den norske jurist Ole Munch-Ræder i København en bog om den norske forfatning. Han skrev blandt andet, at den fri forfatning havde

Den norske
Statsforfatnings
 Historie og Væsen,

af

Ole Munch-Ræder,
 Cand. jur.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Andr. Frøed, Høst's Forlag,
 i P. N. Bergsøes Bogenhandl.
 1841.

Ole Munch-Ræders bog om den norske statsforfatning fra 1841 gav anledning til en livlig forfatningsdebat i Danmark. Ole Munch-Ræder (1815-95) tog juridisk embedseksamen i 1839 og var i 1841, da han udgav sin bog, lavere rangerende embedsmand i Justitsministeriet i Kristiania.

medført »materielt Velvære« i Norge,⁴ og om absolutismen skrev han, at erfaringen i andre lande havde vist, at det monarkiske princip »i dets Reenhed« ikke var foreneligt med politisk frihed.⁵ Om de politiske forhold i Danmark påpegede han, at man ikke i længden kunne nægte en nation, »hvad den med Alvor og urokkelig Standhaftighed stræber efter«, dvs. en fri forfatning.

Indførelsen af en fri forfatning i Danmark ville medføre, at Danmark ville komme til at indtage den stilling i det civiliserede Europa, som med rette tilkom det.⁶ Betegnelsen »det civiliserede Europa« var i samtidens liberale terminologi lig med den del af de europæiske stater, som havde afskaffet absolutismen.

Bogens udgivelse i København var tydeligvis ment som en håndsrækning til de konstitutionelle bestræbelser i Danmark fra et nordisk bro-

4. Ole Munch-Ræder, *Den norske Statsforfatnings Historie og Væsen*, København 1841, s. 227.

5. Smst., s. 111.

6. Smst., s. 229.

derfolk, hvis forfatning blev fremdraget som et forbillede af de danske liberale.

Ole Munch-Ræders bog blev anmeldt anonymt i professor F.C. Petersens *Tidsskrift for Litteratur og Kritik* i efteråret 1841. Bag anonymiteten gemte sig selveste A.S. Ørsted.⁷ Ørsteds anmeldelse blev startskuddet på en langvarig debat om forfatningsspørgsmålet i Danmark.

Ørsted beskæftigede sig i et indledende afsnit i anmeldelsen med den aktuelle politiske situation i Danmark. Han erklærede sin modstand mod det liberale partis politik. Således rettede han et heftigt angreb mod den liberale presses systemkritik. I Danmark virkede enevælden på den måde, at stænderinstitutionen garanterede, at nye love, der gjorde forandring i borgernes personlige rettigheder eller ejendomsrettigheder eller i skatterne og »de offentlige Byrder«, først skulle forelægges stænderne, så kongen kunne rådføre sig med borgerne, inden han udstedte en ny lov.

Ørsted anførte, at kommunalreformerne og offentligheden i statshusholdningen indeholdt »den sikreste Forberedelse for den Forfatning, der saa meget anprises, men hvis pludselige og uforberedte Indførelse vilde være en Daarskab af Kongen, en Ulykke for Folket«. Ørsted mente endvidere, at den »uroelige Higen« efter en statsforandring havde skadet og fremdeles truede med at skade de fremskridt, der ellers var udsigt til.⁸ Ørsted var en varm fortaler for *det* enevældige regeringssystem, som var blevet modificeret med indførelsen af stænderforfatningen i 1834. Systemet gav folket »moraliske Garantier« med hensyn til ret, frihed og orden i samfundet.⁹

Det var Ørsteds helt utvetydige synspunkt, at »Folkemagten« havde en alt for stor betydning »med al sin store og farlige Udstrækning« under en demokratisk forfatning.¹⁰ Han rettede en kritik mod det »Afguderi«, som de liberale drev med den norske forfatning. Han hævdede fremdeles, at Norges forfatning ikke var et sådant mønster på fuldkommenhed, at man i en oplyst stat som Danmark behøvede at skamme sig ved en sammenligning.¹¹ Med sin anmeldelse af Munch-Ræders bog var det Ørsteds intention at forsvare regeringens politiske linje over for de liberale.

Fædrelandet reagerede på Ørsteds anmeldelse i en leder den 13. december 1841. Avisen skrev, at hvis regeringen blot ville overlade det kon-

7. Jf. Poul Jensen, *Presse, penge og politik 1839-48*, København 1971, s. 154, jf. s. 396, note 3.

8. *Tidsskrift for Litteratur og Kritik*, VI, Hft. 10, 1841, s. 24.

9. Smst., s. 309.

10. Smst., s. 308.

11. Smst., s. 320.

servative parti til dets egen skæbne og ikke understøtte det med sine politiske demonstrationer, ville det medføre, at ingen offentligt gad fremføre de absurditeter, som man nu bestandig måtte høre.¹²

Om de konstitutionelle bestræbelser skrev *Fædrelandet* ud fra et hegeliansk historiesyn, at ved at bringe sine »Bestemmelser«, dvs. de konstitutionelle principper, ind i livet og fortrænge de gamle, dvs. absolutismens principper, var det, at de nye verdenshistoriske principper efterhånden ville bevirke det ældres undergang. Bladet afviste de såkaldte »moralske Garantier«. Det hed i lederen: »Begrebet Garanti er et den absolutistiske Stat fremmed, ja fjendtligt og opløsende, det tilhører en ganske anden Verden, nemlig den constitutionelle«.

I *Fædrelandet* den 1. januar 1842 offentliggjordes endnu et svar til absolutisten i *Tidsskrift for Litteratur og Kritik*. I artiklen afslørede de liberale et tvetydigt forhold til Norges forfatning. Man havde visse reservationer, således i det meget vigtige spørgsmål om valgloven. Den norske valglov gav ikke i tilstækkelig grad garantier for intelligensen, hed det.

Diskussionen herom gik tilbage til debatten om stænderforfatningen og valgkampen i 1834, hvor det dannede liberale embedsborgerskab i København havde næret alvorlig bekymring for, at det jævne københavnske borgerskab, der stort set sad med valgretten og valgbarheden, skulle vælge repræsentanter af deres egen midte til stænderforsamlingen i Roskilde. De dannede var i vid udstrækning udelukket fra at deltage i valgene, fordi de ikke ejede grundejendom, som var en betingelse for at være vælger og valgbar. De dannede boede i stort omfang til leje, mens småborgerskabet som detailhandlere, bryggere, møllere, håndværkere, høkere m.fl. i kraft af deres ejendomsbesiddelse udgjorde den store masse af vælgerkorpsset og de valgbare. Det var en torn i øjet på det liberale embedsborgerskab – de toneangivende i den politiske debat –, som fordrede delighed og dannelse af de deputerede.¹³

12. Dan Charlie Christensen argumenterer i sin upublicerede prisopgave »En analyse af hovedpunkter i forfatningsdiskussionen i Danmark 1830-1849«, Københavns Universitet, 1969, s. 67, for, at den anonyme forfatter af Munch-Ræder-anmeldelsen må have været Ørsted. Forfatteren har ikke benyttet Universitetsbibliotekets eksemplar af *Tidsskrift for Litteratur og Kritik*, af hvilket det fremgår, hvem de anonyme bidragydere var. *Fædrelandet* beklagede sig som anført over, at regeringen ikke overlod de konservative til sig selv, men understøttede dem, og Christensen argumenterer, at når først mulighederne for forfatterskabet til anmeldelsen var indskrænket til regeringens medlemmer, må det have stået den kyndige læser temmelig klart, at man stod over for selveste Ørsted.

13. Søren Juelstorp, »Valgbevægelsen i København i 1834«, *Historiske Meddelelser om København*, 1989, s. 108-35.

Den liberale kongstanke var, at det var den dannede og besiddende middelstand – akademikere, handelsborgerskabet og de større landejendomsbesiddere –, der skulle have den politiske magt gennem valgretsbestemmelserne. I 1840 gik de liberale ikke ind for lige og almindelig valgret. Ønsket om en fri forfatning var ikke ensbetydende med, at det skulle være en »demokratisk« forfatning.

A.S. Ørsted havde peget på faren for »Folkemagtens« for store indflydelse under en konstitution. Uden at komme ind på valgeregler pegede *Fædrelandet* på etkammersystemet, idet »det conservative Element« mere hensigtsmæssigt ville kunne gøre sig gældende i »et udeelt Folkeraad (...) med større Udsigt til en gavnlig Indflydelse og med ringere Fare for en egennyttig Eensidighed«.

Bladet skrev videre, at Ørsteds anker mod den norske forfatning ikke kunne afskrække de danske liberale fra at ønske en forfatning, som i det væsentlige lignede den norske.

Selv om de liberale kunne se mangler ved den norske forfatning, agiterede de alligevel for en konstitution som den norske, fordi Norges forfatning »er det meest concrete, anskuelige og populaire Udtryk for at betegne en fri Forfatning«. Den norske forfatning var ikke blot et bevis på, at en fri forfatning var et gode, »men tillige paa, at det for os nu maa være betimeligt at blive deelagtiggjort i samme«. Med sit velkendte historiesyn konkluderede *Fædrelandet*, at verdenshistorien så afgjort havde »taget Parti for det constitutionelle Væsen«.

Igen og igen argumenterede *Fædrelandet* for en konstitution ud fra historiesynet, ikke ud fra naturrettslige principper eller folkesuverænitetsideer. Det fremgik eksempelvis med al tydelighed i en leder i bladet den 29. marts 1842. *Fædrelandet* skrev, at hvis man betragtede de liberale ideer, ville man se, at de hverken var temporære eller lokale. De var af verdenshistorisk betydning. Og bladet fortsatte: »Samfundets moralske Udvikling medfører, at det vil staae under Love, der ikke udelukkende beroe paa en Enkelts Tykke, at dets Medlemmer sammenknyttes ved fælles Deeltagelse i og Interesse for dets Anliggender og ved en ligeligere Fordeling af Rettigheder, samt at Individerne erholde al den Frihed, som kan bestaae med det Hele; Intelligentens Fremvæxt medfører, at Samfundets Bestyrelse vorder Gjendstand for almindelig Tænkning og *stedse* kommer til at ligge i intelligente Mænds Hænder. – De liberale Ideer udgjøre *en ny Udviklings Phase*, danne *Æra* i Menneskehedens Historie«.

I en opfølging til artiklen, offentliggjort den 30. marts 1842, hed det, at man ikke kunne forestille sig, at regeringen med de midler, der stod til

rådighed, nemlig 1) de gamle ideer, 2) reformer og 3) tvang, havde mulighed for at tilbagetrænge de liberale ideer. Selv de konservative sagde ifølge *Fædrelandet*: »Ja, engang vil der vistnok skee en Forandring«. Bladet stode på, at de liberale havde den verdenshistoriske udvikling med sig.

Tuteins forfatningsforslag

I marts og april 1842 fremlagde den liberale godsejer P.A. Tutein, der var medlem af Roskilde stænderforsamling, et forfatningsforslag i *Dansk Ugeskrift*. Han indledte sin artikelserie med nogle betragtninger over absolutisme og konstitutionelle former. Tutein skrev: »Dersom vi virkelig i vore Institutioner besidde alle en Constitutions Fortrin, dersom virkelig den fornuftige *Almeenvillie* har en saadan Betydning, at *kun* den kan blive gjældende, hvorfor da ei fuldføre det begyndte Værk, ved en Kongen og Folket bindende Grundlov, der bestemmer, under hvilke Former *Almeenvillien* skal erkjendes som saadan?«. ¹⁴

Om Danmark hævdede Tutein, at danskerne stod på et højt kulturelt og oplysningsmæssigt niveau. Folkets sædelighed, oplysning og kultur berettigede til en folkelig medvirken i statsstyrelsen.

Tuteins forfatningsforslag gik ud på at indføre et tokammersystem. Det konservative element skulle repræsenteres i et førstekammer, det demokratiske i et andetkammer, og stændervalgloven burde være grundlag for valg til andetkammeret. Han skrev videre, at af grevskaber og baronier bestod der i Danmark henimod 30, og desuden et ikke ringe antal stamhuse. Disse ejendommers besiddere burde udgøre en egen valgklasse, som af sin midte skulle vælge 15 medlemmer til førstekammeret. Kronen skulle vælge 10 repræsentanter, højesteret 2, overretten i København 2, overretten i Viborg 1, universitetet 1 og Københavns magistrat 1. Desuden skulle der til førstekammeret knyttes valgbarhed til to af landets bispestole, og de kongelige prinser skulle ligeledes være medlemmer. Valgperioden skulle være på 12 år.

For at forhindre uløselige konflikter mellem det konservative førstekammer og andetkammeret, som Tutein benævnte henholdsvis »Pairs-

14. *Dansk Ugeskrift*, 2. Rk., I, Nr. 1-4, 1842: »Om de constitutionelle Bestræbelsers Værd og Betydning«, s. 23.

P.A. Tutein (1797-1885) tog juridisk embedseksamen i 1818 og købte i 1821 godset Marienborg på Møn. Som godsejer var han yderst fremskridtsvenlig. Han var medlem af Roskilde stænderforsamling 1834-48. Han tilhørte den liberale fløj i stænderforsamlingen, men var ikke demokratisk sindet, snarere noget af en liberal aristokrat, hvilket fremgår af hans forslag om indførelse af et pairskammer. (Det kgl. Biblioteks billedsamling).

kammeret« og »Deputeretkammeret«, burde 15 medlemmer vælges ved almindelige valg, hvor den folkelige indflydelse burde være fremherskende. Med hensyn til hans forfatningsforslag var der tale om et moderat, konservativt forslag angående valglovene, som jo var hovedhjørnестenen i enhver forfatning.

D.G. Monrad tog stilling til Tuteins forfatningsforslag i *Flyvende politiske Blade* nr. 3, 1842. Monrad skrev, at Tutein med rette havde bemærket, at valgloven var hovedhjørnестenen i enhver fri forfatning. Monrad mente, at stændervalgloven både var for demokratisk og aristokratisk. Man skulle søge at finde en valglov, som bragte de forskellige interesser i samfundet til at »balancere«. Men det skulle være en valglov, hvorved folkets politiske magt blev overdraget folkets kerne, »den selvstændige og intellectuelle Bestanddeel af samme«.¹⁵

Ved interesserepræsentation ville en af interesserne ifølge Monrad al-

15. D.G. Monrad, *Flyvende politiske Blade*, Nr. 3, 1842: »Om Tuteins Constitutions-Forslag«, s. 5.

tid få overvægt, og man ville udsætte sig for, »at den Overbalance altid bliver Tilfældighedens Værk«. Der skulle kun være én valgklasse, som repræsenterede de oplyste og selvstændige borgere. Denne valgklasse repræsenterede den offentlige mening, skrev han, i dens hånd lå fædrelandets åndelige og materielle fremtid, og de af den valgte ville derfor uden tvivl bedst varetage det heles vel og løse modstridende interessers konflikter.¹⁶

Vedrørende valgkriterier pegede Monrad på ydre kriterier som skatter eller husleje. Han mente imidlertid ikke, at det var det rigtige tidspunkt at gå ind på en vidtløftigere undersøgelse af valgreglerne. Med hensyn til valgkriteriet »skat« var Monrad af den opfattelse, at skattebeløbet ikke måtte være for højt, for det ville udelukke den største del af »Nationens Kjerne«. Enkelte rigmænd ville få en magt, som burde tilkomme landets oplyste borgere. Han argumenterede, at der, hvis de rige fik for megen magt, let kunne udvikle sig en tilbøjelighed til at bevare det bestående, en alt for stor frygt for forandringer. Det ville også lægge spiren til en blivende splittelse mellem folkerepresentationen og den offentlige mening. Skattebeløbet måtte imidlertid heller ikke være for lavt, for det ville betyde, at »den raa uoplyste Masse, hvis Liv udelukkende er ofret en Kamp for Livets første Fornødenheder, og hvis Aand ei faar Hvile til at beskæftige sig med Fædrelandets Anliggender«, ville få politisk magt.¹⁷ I 1848 plæderede Monrad for den lige og almindelige valgret, men i begyndelsen af 1840'erne var han tydeligvis ikke så demokratisk indstillet som senere hen.¹⁸

16. Smst., s. 6.

17. Smst., s. 6f.

18. Monrad havde i 1848 det patriarkalske synspunkt, at den almindelige valgret virkede som en opfordring til de højere klasser om ikke at forspilde det brede folks kærlighed og hengivenhed. Hans tilslutning til en udstrakt valgret havde også sin baggrund i den politiske situation og den almindelige folkestemning i Danmark i 1848. Den stærke bondebevægelse og modsætningsforholdet mellem bønder og godsejere synes ifølge Povl Bagge, *Studier over D.G. Monrads Statstanker*, København 1936, s. 165ff. at have været væsentlig medbestemmende for hans standpunkt. En udstrakt valgret skulle forhindre bønderne i at dominere det nye konstitutionelle liv og benytte det i klassestridens tjeneste. Ifølge Bagge ønskede Monrad ikke den almindelige valgret benyttet til at fremme en politisk eller social nivellering. De retslige skranker mellem stænderne skulle væk, men den naturlige lagdeling i samfundet skulle fortsat bestå, også i det politiske liv, men byggende på frivillighedens sikre og faste grundlag. Bagge konkluderer: »Det er ejendommeligt for Monrad, at han således ville benytte det revolutionære middel, som den almindelige valgret var, i konservatismens tjeneste (...). I sine taler for rigsdagsmændene i 1849 fremhævede Monrad, at den almindelige valgret var den bedste garanti for statens frihed og det sikreste middel til at bevare statens institutioner og den sociale ro«.

Monrad definerede den konstitutionelle grundkraft således: »Denne Grundkraft er Folkets kjernefulde Bestanddeel, Massernes Sjæl, der konstituerer den offentlige Mening, der omslutter Ihændehaverne af Folkeoplysningen og Landets materielle Styrke, hvis bestemte og kraftige Villie er uimodstaaelig, fordi den drives af Folkets Fælleds-Tanke og ei heller mangler de ydre Betingelser for at drive den igjennem«. ¹⁹

Monrad ønskede altså den politiske magt overdraget til folkets kerne. Med dette udtryk, lanceret af Orla Lehmann i 1832, betegnedes den selvstændige og intellektuelle del af folket, samlet i én valgklasse. Som Povl Bagge skriver: »Denne valgklasse repræsenterer den offentlige mening. Den bestemmer landets åndelige og materielle udvikling. De af den valgte vil derfor bedst kunne varetage det heles vel og løse de modstridende interessers konflikter«. ²⁰

I sine forelæsninger over Danmarks nyere historie, som Monrad holdt i årene 1843-44, identificerede han bærerne af den offentlige mening med middelstanden. Han mente, at denne middelstand, »i hvilken Folkefornuften har sit Organ«, var folkets kerne, det »egentlige Folk«. I sine forelæsninger gav han, som i 1842, udtryk for, at denne middelstand skulle have den politiske magt. ²¹ Det var ikke noget specielt for Monrad som politisk teoretiker. Det var et program, som Lehmann allerede i sin politiske debutartikel i *Maanedsskrift for Litteratur* bind 7, 1832, havde proklameret, og det var denne middelstand, som det dannede embedsborgerskab søgte at styrke under valgkampagnen i København i 1834.

Povl Bagge anfører, at Monrad for så vidt var i overensstemmelse med den retning i europæisk politik, hvis førende talsmand i Frankrig var Guizot, men det er karakteristisk, at det middelstandsbegreb, som Monrad arbejdede med, ved det dannede embedsborgerskabs overvægt mere

19. Udtrykket »Massernes Sjæl« er ikke lig med de ringest stillede i samfundet, hvilket i samtidens liberale sprogbrug var »den simple Mand«, »Menigmand«, »Almuen«. Når Monrad talte om folket, betød det ikke hele befolkningen. Begrebet »folket« havde hos de liberale en oprindelse i romantikken, en opfattelse, der var blevet fremført af Herder, ifølge hvem folket kun var en del af den politiske nation. Herder skelnede mellem folket og pøbelen. Jf. F.M. Barnard, *Herder's Social and Political Thought*, Oxford 1965.

20. Povl Bagge, *Studier over D.G. Monrads Statstanker*, s. 28f.

21. Smst.

lignede det hegelske end det liberale vesteuropæiske,²² dvs. det angelsaksiske.²³

Monrad afviste Tuteins tokammersystem ud fra den betragtning, at hvis man ved ydre bestemmelser, som f.eks. skat, havde fundet frem til det egentlige folk, og hvis man havde givet det bemyndigelse til at konstituere et lovgivende kammer, blev det et spørgsmål, om det så var nødvendigt med et førstekammer som garanti »mod hiint Kammers mulige Misbrug af Magten«. For at besvare det spørgsmål måtte man se på udviklingen af folkeånden.²⁴

Monrad anstillede nogle hegeliensk inspirerede filosofiske betragtninger for at finde et svar på det stillede spørgsmål. Han skrev, at folkeånden ikke bevægede sig i en stadig, uafbrudt lige linje. Hvis den havde gjort det, ville det ikke være nødvendigt at søge garantier mod folkeåndens bevægelse, for så ville den stadig blive klarere og viljen fortsat renere. Det var ifølge Monrad et grundprincip, at folkeånden svingede betydeligt, at den offentlige mening bevægede sig fremad under fremgang og tilbagegang. Han talte ligefrem om en bevægelseslov, der godtgjordes af erfaringen. Hele verdensudviklingen var præget af en gældende dialektisk bevægelse »gennem en Sætten og Ophævelse af Modsigelse«.

Hvis bevægelsen gik fremad, så skulle oppositionen ikke forcere bevægelsen. Den forcerede bevægelse ville let blive resultatløs. I et billedsprog skrev han, at den stærkt drevne plante ej bar frugt. En sådan resultatløs bevægelse kunne let medføre, at folkeudviklingen ville komme til at ligne pendulets svingninger.

Hvis reaktionen derimod var indtrådt, skulle regeringen ikke slå sig til

22. Smst.

23. Om middelstanden skrev James Mill i 1820 i *Essay on Government*: »The class which is universally described as both the most wise and the most virtuous part of the community, the middle rank«. Lord Brougham sagde i en tale i 1831 i anledning af reformspørgsmålet i det engelske valgsystem: »By the people, I mean the middle classes, the wealth and intelligence of the country, the glory of the british name«. R. Williams, *Keywords*, Glasgow 1976, s. 55. Hegel skriver i sin Retsfilosofi: »Die Mitglieder der Regierung und die Staatsbeamten machen den Hauptteil des *Mittelstandes* aus, in welchen die gebildete Intelligenz und das rechtliche Bewusstsein der Masse eines Volkes fällt«. Zusatz: »In dem Mittelstande, zu dem die Staatsbeamten gehören, ist das Bewusstsein des Staates und die hervorsteckendste Bildung. Deswegen macht er auch die Grundsäule desselben in Beziehung auf Rechtlichkeit und Intelligenz aus«. G.F.W. Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts* §297, *Werke*, Bd. 7, Frankfurt a.M. 1970, s. 464.

24. D.G. Monrad, *Flyvende politiske Blade*, Nr. 3, 1842, s. 13. Begrebet »folkeånd« stammer fra Tyskland. Det blev lanceret af Herder, der talte om »Volksgeist«, og det hører hjemme i romantikkens ideverden.

tåls med, at der var fred og ingen farer. Oven på ebbe følger flod, skrev Monrad. Hvis regeringen ikke gjorde indrømmelse, mens den endnu havde ubundne hænder, så ville den udsætte sig for atter at blive den fremadskridende bevægelses tjener, skønt den skulle være dens herre. På det punkt stod Monrad i den tyske (hegelianske) tradition for en stærk stat i modsætning til den angelsaksiske tradition for natvægterstaten.

Monrad er den rolige, organiske udviklings talsmand. Han nærer frygt for pludselige, politiske stemningsbevægelser. Han kom således med det konkrete forslag til en fri forfatning at gøre »budgetterminen« treårig. Det ville nemlig på grund af tidsfaktoren udøve en regulerende kraft på »Enkammerets« bevægelser.

Det bedste middel til at regulere folkerepresentationens bevægelser ville være ikke at lade folkerepresentationen organiseres af den rene, men den regulerede bevægelse. Monrad mente nemlig, at nationens valgklasse, der for en stor dels vedkommende faldt sammen med den politiske offentlige mening, ikke ville kunne unddrage sig de stærke svingninger, som var en følge af »bevægelsesloven«.

Ved indirekte valg forhindrede det, at lokale og specialinteresser ville få en alt for stor indflydelse. Ved indirekte valg ville folkerepresentationens ædlere dele udsondres fra de lavere og urene, og ved de indirekte valg ville den bevægende kraft, der organiserede og burde organisere folkerepresentationen, ikke tilintetgøres, således som ved en alt for stor indskrænkning af valgretten, men derimod blive reguleret.

Monrads forslag til en forfatning gik derfor ud på at organisere den med et etkammersystem med indirekte valg. Etkammersystemet og indirekte valg var hinandens nødvendige betingelse, argumenterede han. Tuteins »Pairskammer« afvistes af Monrad med den begrundelse, at grevskaber, baronier og de øvrige stamhuses besiddere ikke kunne gøre krav på et særskilt førstekammer alene på grund af deres adelige afstamning. Talentets adel ville nemlig altid fortrænge fødselens, skrev Monrad.²⁵

Kjøbenhavnsposten tog stilling til Tuteins forfatningsforslag i en dobbeltartikel den 9. og 12. maj 1842. Bladet erklærede sig som modstander af den »Corporationsaand«, som Tuteins »Pairskammer« var udtryk for. *Kjøbenhavnsposten* skrev, at fødselsaristokratiets betydning lå i middelalderen. Dets særlige privilegier kunne ikke gøres gældende i en moderne forfatning, uden at tidsalderens almindelige anskuelse om dette væsens fuldkomne betydningsløshed på det dybeste krænkedes.

25. D.G. Monrad, *Flyvende politiske Blade*, Nr. 3, 1842, s. 14f., 22f.

Det moderne aristokrati, hed det videre, viste sig i »Embeds- og Pengearistokratiets rigtignok lidet tiltrækkende Skikkelser«. Det var en udtalelse vendt mod det dannede borgerskab, helt i tråd med den drejning til venstre, som bladet foretog i begyndelsen af 1840'erne. I 1830'erne havde det været et profileret liberalt oppositionsorgan, der var talerør for Lehmann og »Det unge Danmark«. I 1839 havde *Kjøbenhavnsposten* mistet Lehmann og juristen J.F. Giødwad som politiske redaktører. De var med til at danne *Fædrelandet*, og redaktørposten var blevet overtaget af den forhenværende drejer J.P.M. Grüne. *Kjøbenhavnsposten* blev i 1840'erne et temmelig isoleret organ for Grüne og hans »Haandværkerdannelsesforening«, dvs. for en politisk gruppering, der stod i åben opposition til den voksende borgerlige nationalliberalisme. Bladet krævede en fri forfatning med almindelig valgret, nærings-, jord- og fattiglovgivning til fordel for småborgerskabet og en ikke-nationalistisk politik. *Kjøbenhavnsposten* var således organ for »det extreme Democrati«. ²⁶

Om Tuteins førstekammer skrev *Kjøbenhavnsposten*, at det ville give anledning til konflikt med andetkammeret og nationens offentlige mening. Bladet foreslog en betydelig udvidelse af valgretten i forhold til gældende valgret til stænderforsamlingerne. Bladet »filosoferede« over begreberne »Pøbel« og »Proletarier« og mente, at en udvidet valgret ville blive et middel mod revolutionære omvæltninger. Her fremsattes for første gang i den politiske debat det argument, som Monrad førte i mårken for lige og almindelig valgret i 1848.

Ørsteds svar

I maj 1842 kommenterede A.S. Ørsted – atter anonymt – reaktionerne på hans Munch-Ræder-anmeldelse. Han skrev, at *Fædrelandet* havde forvrænget hans synspunkter. Ørsted var i sin selvopfattelse ikke ren absolutist. Han anførte, at han anerkendte de fri forfatningers »relative Værdi«. Ørsted mente, at *Fædrelandets* artikel fra december 1841 om Munch-Ræder-anmeldelsen var »forskruet og slet sammensat«. Angående *Fædrelandets* inspiration fra Hegel skrev Ørsted, at det virkede som om »de af vore Liberalister, som gjerne benytte sig af den Hegelske Philosophies Former, mene, at det efter Hegels Død af Gans i 1840 udgivne

26. Ole Stender-Petersen, *Kjøbenhavnsposten. Organ for »det extreme Democratie« 1827-48*, Odense 1978.

Oplag af Hegels Retslære er deres Tendenser mere gunstigt end den første Udgave«. ²⁷

Ørsted optrådte som enevældens defensor. Han pegede på, hvordan den danske enevælde var blevet praktiseret. Han anførte, at hans formål med Munch-Ræder-anmeldelsen havde været at vise både, at den norske forfatning og det konstitutionelle system havde en »Skyggeside«, som »Bevægelsespartiet« enten ikke havde set eller havde villet skjule. Han undrede sig endvidere over, at Tutein havde betegnet ham som absolutismens talsmand. Og så skrev han om de moralske garantier, at de »ere byggede paa organiske Indretninger, paa Oplysning og Folkedannelse, hvorved det Rette og Sande bliver til en social Magt«.

Om Tuteins forfatningsforslag hed det, at Tuteins forslag ikke ville finde anerkendelse i befolkningen, som gennem petitioner og pressen pegede på en forfatning lig den norske. Endelig sluttede Ørsted med at skrive, at han havde fået en af professor J.F. Schouw publiceret artikel om Munch-Ræder-anmeldelsen i hænde, efter at det meste af hans afhandling var skrevet. Ørsted roste Schouw, men påpegede, at han og Schouw ikke stod hinanden så nær, som Schouw havde ment i sin artikel. ²⁸

J.F. Schouw, som redigerede *Dansk Ugeskrift* og havde optaget Tuteins artikel som indledning til påbegyndelsen af tidsskriftets 2. række, ²⁹ havde selv fundet anledning til at kommentere Munch-Ræder-anmeldelsen.

Schouw skrev, at han ikke opfattede den anonyme forfatter i *Tidsskrift for Litteratur og Kritik* som absolutist, således som *Fædrelandet* havde gjort det, men som en forfatter, der mente, at en konstitutionel forfatning kunne indføres, når »de Hindringer, der efter hans Mening staae i Vejen for en fri Forfatning i Danmark er bortryddede«. ³⁰

Schouw var altså mere forsonlig og imødekommende end *Fædrelandet*. Han var tilsyneladende ude på en dialog med den anonyme forfatter i *Tidsskrift for Litteratur og Kritik*.

Det er et interessant spørgsmål, om de liberale var klar over, at det var

27. Efter Hegels død i 1831 spaltedes hans elever i en konservativ højrefløj og en liberal venstrefløj. Gans tilhørte unghегelianernes venstrefløj, som leverede en liberal fortolkning af Retsfilosofien.

28. *Tidsskrift for Litteratur og Kritik*, Bd. 7, 1842, s. 377ff., 384ff., 392, 398, 403, 430, 465.

29. *Dansk Ugeskrift* var udkommet fra 1831-36 med Schouw som redaktør. Tidsskriftet var gået ind, da Schouw efter udnævnelsen til præsident for stænderforsamlingerne i Roskilde og Viborg ikke længere havde tid til overs til redaktionsarbejdet. I begyndelsen af 1842 lancerede han på ny tidsskriftet.

30. *Dansk Ugeskrift*, Nr. 7, 20.5. 1842, s. 97f.

Ørsted, der stod bag Munch-Ræder-anmeldelsen. Den omstændelige stil i anmeldelsen og de mange henvisninger til, hvad den kongelige kommissarius (A.S. Ørsted) havde sagt i Roskilde stænderforsamling, samt anmeldelsens anselige omfang kunne pege på Ørsted. *Fædrelandet* var i det mindste klar over, at det var en »højtstående« person, der havde skrevet. Det fremgik jo af, at bladet i december 1841 havde skrevet, at regeringen skulle lade være med at understøtte de konservative, men overlade dem til sig selv.

J.F. Schouw var af den opfattelse, at Ørsted havde udtalt så mange positive ting om den norske forfatning, at det måtte være hans opfattelse, at ligesom den norske forfatning havde bragt lykke og velfærd til Norge, ville en fri forfatning, udarbejdet af de sagkyndigste statsmænd og prøvet af stænderforsamlingerne, også bringe lykke og velfærd til Danmark. Forfatteren i *Tidsskrift for Litteratur og Kritik* kunne derfor ifølge Schouw ikke være anti-konstitutionelt sindet, blot så han måske flere hindringer af aktuel karakter for en fri forfatnings gennemførelse på indeværende tidspunkt »end vi andre«.

Schouw var i sin egen selvforståelse sindig konstitutionel og identificerede sig med »de sindige Venner af en friere Udvikling«. Hvis man antog, at regeringen havde samme indstilling som forfatteren i *Tidsskrift for Litteratur og Kritik*, og at den i og for sig intet havde imod at indføre en fri forfatning, så mente Schouw, at regeringen burde indkalde oplyste og dygtige mænd fra statens forskellige dele og især mænd, der var for konstitutionelle former.³¹

Bangs pjece

I maj 1842 udgav professor P.G. Bang en pjece om forfatningsspørgsmålet. Bang mente, at Tutein vildledte i stedet for at vejlede. Han var af den opfattelse, at den betydning, de forfatningsmæssige eller statsretslige garantier gav, kun kunne være af moralsk karakter. Det ville være umuligt at skaffe en dommer, der kunne afgøre striden mellem folkerepræsentationen og monarken. Dersom begrebet monarki skulle bibeholdes, måtte man nøjes med de moralske garantier. Bang skrev, at Kongeloven og første artikel i Danske Lov sagde, at Guds lov skulle være rettesnoren for monarkens handlinger, men kongens magt var ham kun givet for at opfyl-

31. Smst., s. 99ff.

Professor, dr.jur. P.G. Bang (1797-1861) var medlem af Roskilde stænderforsamling 1834-40 og 1841-46, hvorefter han afløste A.S. Ørsted som kgl. kommissarius. I 1830'erne tilhørte han den liberale bevægelse og beskæftigede sig især med finansspørgsmål. Bang var klar over, hvor den politiske udvikling bar hen, men han tog afstand fra demokratiet og 1840'ernes liberale venstrefløj. Da stænderne i 1840 behandlede de mange petitioner fra befolkningen, havde han udmøntet sin holdning i sentensen: »Noget maa der gøres«. Bang tilhørte i 1840'erne den såkaldte liberal-konservative gruppe, som Ørsted benævnte dem i sit store erindringsværk. De liberal-konservative bestod af den ældre generation af 1830'ernes liberale og var i et modsætningsforhold til »Det unge Danmark«, det liberale »partis« venstrefløj. (Det kgl. Biblioteks billedsamling).

de de samme pligter, som påhvilede folkerepresentationen under en demokratisk forfatning.³²

Bang var af den mening, at monarken skulle have det sidste afgørende ord i regeringsspørgsmål. Det var en betingelse for en fyldestgørende

32. P.G. Bang, *Om de attraaede Forandringer i den danske Statsforfatning*, København 1842, s. 1-6.

retstilstand. Der måtte nemlig være en stærk regering, understregede han. Bang var tilhænger af den gældende orden med en hensigtsmæssig udvikling af stænderinstitutionen, selv med bibeholdelse af dens blot rådgivende karakter.³³ Hvad han konkret mente med det, kom han ikke nærmere ind på, men han havde tidligere i den politiske debat været inde på spørgsmålet om stændernes øgede indflydelse på budgetspørgsmål.³⁴

Bang skrev videre, at mange vel havde den opfattelse, at under en ny forfatning ville moderate mænd af liberal anskuelse som J.F. Schouw, H.N. Clausen og P.A. Tutein blive folkerepræsentationens ledere, men Bang var overbevist om, at de inden længe ville blive afløst af de såkaldt ultraliberale, dvs. venstrefløjens i det liberale parti, hvis førende talsmand var Lehmann.

Bang argumenterede, at så længe stænderne kun var rådgivende, ville intet parti, hverken godsejere, bønder eller købstadsborgere, fristes til udelukkende at fremme deres egne interesser, hvilket han var overbevist om, at de ville gøre, hvis de havde besluttende myndighed. Bang forudså altså splittelse og partikularisme frem for hensynet til det heles vel under en konstitution.³⁵

Professor H.N. Clausen kom med nogle »Bemærkninger« i anledning af Bangs pjece, offentliggjort i *Dansk Ugeskrift*. Clausen skrev, at hvor han end vendte blikket hen, følte han sig standset af den hårde modsætning af ønsker og forslag, som i det mindste delvis ophævede hinanden. Han skrev: »Ved en Kongemagt, som for at yde en kraftig Regjering, maa have det sidste afgjørende Ord i Alt, hvad der hører til den egentlige Regjering, og som dog atter ønskes begrænset ved en Grundlovs bindende Regler, i Udøvelsen af den lovgivende Magt, – ved en Folkerepræsentation, som ikke uden Selvmodsigtelse skal kunde sættes til Herre over de menneskelige Anliggender, og som dog ønskes i Besiddelse af et Herredømme, hvorved den vil kunde hindre Emaneringen af Regjeringens Lovforslag i de vigtigste Anliggender«. ³⁶

H.N. Clausen mente, at Bang manglede den faste holdning, som han, altså Bang, savnede i Tuteins afhandling. Clausen udtalte som sit credo, at ligesom regeringen ikke er ét med staten, som omfatter regering og folk som enhed, således er regeringens kraftighed ikke ét med statens kraftig-

33. Smst., s. 10ff.

34. P.G. Bang havde i 1840 udgivet et skrift om skattebevillingsretten.

35. P.G. Bang, *Om de attraaede Forandringer i den danske Statsforfatning*, 1842, s. 27-30.

36. *Dansk Ugeskrift*, Nr. 13, 24.6. 1842, s. 193f.

hed. Derimod syntes et kraftigt folk af sig selv at måtte danne en kraftig regering, for det er jo ikke andre steder end af folkets midte, at regeringspersonalet udgår, idet folkets bedste kræfter koncentrerer sig for at virke tilbage på og med folket.³⁷ Sidst i sit indlæg prøvede Clausen at forsøge sig i mæglerrollen mellem Bang og Tutein.

Kjøbenhavnsposten gennemgik Bangs skrift i en artikelserie i juni 1842. Som tidligere nævnt var valgloven blevet betragtet som hovedhjørnestenen i en konstitution, men bladet skrev, at Bang ikke kom ind på spørgsmålet om valgloven. *Kjøbenhavnsposten* tog det for givet, at det var Bangs opfattelse, at valgloven ved indførelsen af en forfatning skulle være uforandret, dvs. at stænderinstitutionens valgbestemmelser skulle fastholdes for ikke »at gaae over til et forfærdeligt Demokrati«. Bladet slog ligesom i artiklerne i maj måned om Tuteins forfatningsforslag et slag for en »folkelig« valglov. *Kjøbenhavnsposten* mente, at en mærkværdig forblindelse prægede mange af modstanderne af en fri forfatning. De skælvende bestandig over for det spøgelse, som de kaldte demokratiet. Bladet skrev, at de frygtede den store masse, som valglovene, der som oftest var skrevet af aristokrater, udelukkede fra aktiv statsborgerret. Bladet mente videre, at det ikke var under rolige forhold i samfundet, »at den store umyndiggjorte Mængde opvækker Ængstelse, men først naar en eller anden Begivenhed sætter den i Bevægelse, navnlig naar Folkerepræsentanterne paafører den store urepræsenterede Masse Tilsidesættelse eller Forurettelse, seer man med Gru dens Overlegenhed over de active Statsborgere«. Det ville da ofte være for sent at tilfredsstille retfærdige politiske krav, og en ufolkelig valglov ville således udsætte staten for »Farer og Rystelser«. Det bedste middel til at hindre disse tilstande ville være at lade »folkelige Sympatier« styre valgloven.³⁸

Algreen-Ussings og Müllers indlæg

Professor Tage Algreen-Ussing, som havde været en af den liberale oppositions bannerførere i 1830'erne, var efterhånden gledet mod højre. Det kom blandt andet til udtryk i en artikel om forfatningsdebatten i juli 1842.

Algreen-Ussing fremførte, at han lagde hovedvægten på de praktiske resultater, og det var hans opfattelse, at man kun ville opnå lidet på dette

37. Smst., s. 195ff.

38. *Kjøbenhavnsposten*, 26.6. 1842.

felt, hvis man bragte konstitutionsspørgsmålet på banen i den kommende stændersession i Roskilde. Han hævdede, at alle, der tænkte over de »høieste Statsforhold«, gik ind for et konstitutionelt monarki. Meningsforskellene gik imidlertid på »det Heles Udførbarhed for Øieblikket«. Algreen-Ussing stillede sig for tiden tilfreds med stænderforfatningen, som han mente var meget nær en konstitutionel forfatning med hensyn til en sikring af de statsborgerlige rettigheder samt »en fornuftig, retfærdig og sparsommelig Regjering«. Han mente endelig, at de meget omtalte moralske garantier burde tillægges større vægt, end mange syntes at erkende, at de havde.³⁹

Var alle fremskridtsvenlige kræfter enige om, at det var på tide med en fri forfatning, var der til gengæld ikke enighed om, hvem der under en fri forfatning burde have valgret. På venstrefløjten krævede *Kjøbenhavnsposten* lige og almindelig valgret, mens de borgerligt-liberale, der var toneangivende i debatten, stillede sig skeptisk over for en for stor udvidelse af valgretten i forhold til stænderinstitutionens valgbestemmelser. De ønskede først og fremmest at sikre det dannede embedsborgerskab politisk indflydelse. Overauditor Otto Müller beskæftigede sig med dette spørgsmål i en bog, som han udgav i begyndelsen af juli 1842.⁴⁰

Müller mente som et grundprincip, at alle burde være lige for loven, hvilket betød, at stemmeret i princippet burde tilkomme alle. Men, fortsatte han: »Naar Repræsentationens Øiemed fordrer Indskrænkning i denne Ret, er det klart, at Rettigheden for den Enkelte maa ophøre eller indskrænkes, saavidt Øiemedet fordrer; (...) Det kommer altsaa ikke saa meget an paa at udfinde, hvo der bør tillægges Stemmeret, som hvorledes den sande Repræsentation skal tilveiebringes; og Spørgsmaalet bliver derfor af en mere politisk end stræng retlig Natur. Det samme bliver Resultatet, naar vi, efter den nye Philosophies Maade [Hegels filosofi, min anm.] tager Staten som Udgangspunct eller som den Kilde, hvorfra Rettighederne tilflyde den enkelte Borger«. ⁴¹

Stemmeretten må altså indskrænkes, for så vidt højere hensyn kræver det, og erfaringen lærer ifølge Müller, at »Hoben« ikke forstår at vælge »dygtige, patriotiske Folkerepræsentanter«. Spørgsmålet drejede sig heller ikke om en valglov, som skulle »hæve Almuen«, men *middelstanden* –

39. *Dansk Ugeskrift*, Nr. 14, 1.7. 1842, s. 205-16.

40. Otto Müller, *Om Valgret og Valgbarhed med særdeles Hensyn til de danske Provindsialstænder*, København 1842.

41. Smst., s. 12.

den mere oplyste, den mere velhavende middelstand – til deltagelse i valgene.⁴² De socialgrupper, som skulle udelukkes fra valgene, var dem, der tilhørte »Proletariernes Klasse«. De levede nemlig kun et »personligt Liv«, ikke et »statsborgerligt Liv«. Nærmere bestemt var der tale om fattiglemmer, daglejere og »overhovedet Befolkningens fattigste Deel«. Dernæst matroser, håndværkerlærlinge og svende. De tilhørte vel ikke egentlig proletariatet, mente Müller, »men de kan ikke antages at besidde de Egenskaber, hvorpaa det komme an«.⁴³

Müller mente, at han med sin bog havde leveret et bidrag til valgspørgsmålets vanskelige løsning, og han hævdede, at man overalt i Danmark kunne stole på middelstanden, den store, virksomme, oplyste middelstand. Han skrev, at middelstanden repræsenterede en fylde af troskab, indsigt, ærlighed og tapperhed, som kun behøvede kraftfulde institutioner for at blive sat i fuld virksomhed. »En paa denne Grundvold støttet Folkerepræsentation (...) vil være Folkets sande Talsmand«, sluttede Müller.⁴⁴

Afslutning

Efter trekvart års intens debat sluttede den politiske diskussion med Müllers indlæg. Nu kastede man blikket mod stændersessionen i Roskilde. Forfatningsdebatten viste, at der var fire politiske grupperinger i kongeriget: en konservativ fløj, en liberal-moderat midtergruppe, en borgerligt-liberal venstrefløj, centreret omkring *Fædrelandet*, dvs. en politisk fløj, der stillede krav om en umiddelbar indførelse af en fri forfatning, delvis efter norsk forbillede og med den politiske magt hos det velhavende og oplyste borgerskab. På den yderste venstrefløj befandt sig *Kjøbenhavnsposten*, som talte småborgerskabets sag og krævede udstrakt valgret.

Forfatningsdebatten aftog efter den store diskussion i 1841-42, selv om den liberale presse til stadighed angreb det enevældige system med sin

42. Smst., s. 15.

43. Smst., s. 17f.

44. Smst., s. 100. Det middelstandsbegreb, som Müller opererer med, omfatter tre hovedinteresser: 1) Landbrug (i alle dets grene), 2) Næringsbrug (håndværk, fabriksvæsen, handel og industri), 3) Intelligens (i form af statstjenere, videnskabsmænd og kunstnere). *Kjøbenhavnsposten* anmeldte Müllers bog i en artikelserie 13.8., 17.8., 19.8. og 30.8. 1842. Bladet fremsatte ikke nogle nye synspunkter med hensyn til valget. *Kjøbenhavnsposten* var skuffet over, at Müller ikke ville indrømme almuens stemmeret. Det skrev, at den formodede frygt for bondeherredømmet alene syntes som en formodning at burde vige for den myndige og uafhængige mands velbegrundede ret.

nålestikspolitik. I foråret 1842 lancerede Orla Lehmann »Ejderprogrammet« under parolen »Først Slesvig – siden forfatningen«. Det var en følge af Ejdertankegangen at kræve en løsning af det nationale spørgsmål før forfatningsproblemet. Faren for en konstitutionel løsning, som ikke omfattede Slesvig, vejede åbenbart tungere for de liberale end frygten for en ikke-konstitutionel, men national ændring.

De liberale troede så meget på historiens gang mod konstitutionelle former, at forfatningsspørgsmålet efter deres mening langt hen ad vejen kunne overlades til historiens gang.